

Dramska književnost

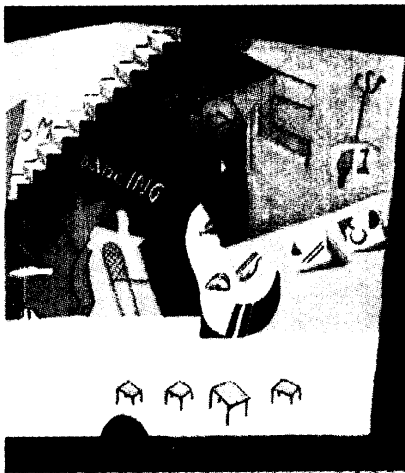
Otrgnuto zaboravu

Josip Kosor, U Café du Dôme Rotonda, prir. Luko Paljetak, Ex libris, Zagreb, 2002.

Da u hrvatskoj povijesti književnosti još postoje neistražene *terae incognite*, dokazuju u Ex librisovu izdavačkom programu ne-tom objavljene dvije Kosorove drame nazvane po svojedobno najčuvanijim pariškim kavanama — *Café du Dôme* i *Rotonda* (kavane koje su u kriznom razdoblju s početka i nakon Prvog svjetskog rata okupljale europski intelektualno-umjetnički s jedne i novokapitalistički američki i dalekoistočni bogat svijet s druge strane). Drame su doduše bile objavljene na hrvatskom jeziku (1922. *U Café du Dôme*, a 1925. *Rotonda*), (naglašavam — hrvatskom, jer su hrvatskoj ignoranciji i mazohističkome jalu unatoč bile objavljivane i na mnoštvu stranih jezika), u godinama, dakle, neposredno nakon nastanka, a kako ih ni kritika ni rijetki čitatelji nisu dobro dočekali ni oćenili — nijedna od tih drama nije živjela životom ni živa teksta ni pozoriškom iluzijom. *U Café du Dôme* jest izvedena — jednom — u splitskom kazalištu; *Rotonda* nigdje i nikada. Pa su tako i *nestale* iz povijesti hrvatske književnosti, svojedobno umrljane gotovo s omalovažavanjem, a poslije s lakoćom zaboravljene.

Kosor misli globalno

Josip Kosor
**U CAFÉ DU DÔME
ROTONDA**

Luko Paljetak ponovno ih je pronašao (pročitao), a u zakucima najrazličitijih bilježaka tadašnjih kritičara te zbog iskustva modernog intelektualca 20/21. stoljeća pronašao je dostatnih razloga za preispitivanje povijesno-kritičarskih sudova, za prevrednovanje dugi niz godina cementiranih mišljenja. Na sreću!

Čime bi to, primjerice, Krležina ekspresionistička drama *Kraljevo*, toliko puta tiskana i toliko puta izvedena na najboljim hrvatskim pozornicama i u najboljim glumačko-redateljskim postavama zaslužila toliko više pažnje no neka od tih dviju Kosorovih drama? Isti onaj kotač što zahvaća dna i vrhunce ljudskih života i koji tako sumanuto vrtloži hedonizam, idealizam, nihilizam i zlatno tele svekolike ljudske nade i težnje (potenciran dakako istom strašću *dance macabrea* jednog svijeta na izdisaju). Isti se taj kovčeg obrušava i u Kosorovim dramama. Mala je tek razlika — Krleža se, makar i mislio globalno, ipak kreće beskrajnim blatnim prostranstvima domaće nam Podravine i svekolike Panonije — Kosor pak, također misleći globalno, kreće se nama do tada slabije poznatim ili manje zanimljivim svijetom mondenih metropola (Pariz, Beč, München, Venecija...). Gotovo iste slike, geste, maske i grimase; gotovo isti dramski ugođaj... lascivne scene, negativne misli i grube riječi; potencirani erotizam (profinjen u nekih, a groteskan u drugih licu), velike, pa ipak minorne geste moćnika; nemoć pravdnika i svemoć grešnika; svijet polutana, žena iz polusvijeta i izvrnutih vrijednosti — pa ipak jedini svijet čovjeku dostupan u ratnim i inim krizama — sve se to iščitava i u Krleže i u Kosora. Dovoljno je to građe za scensku iluziju koja upire prstom u svijet zbilje koji nas i danas ponovno tako nehumano satire. Tu smo i mi sami na tom kolu sreće/smrtni — kao da drugih izlaza i nema.

Neizbježan sraz

Kosor je svojom dramskom riječju zasjekao u bolesno tkivo stare dame Europe (tako profinjene i vremesne) koja se diči umjetnošću i obrazovanjem koje kao da joj nikada nitko ne može oduzeti. Ali tu se pojavljuje i mlada dama Amerika — likom i s Novcem. Sraz je neizbježan. U obje drame zapravo je riječ samo o tom sukobu — umjetnosti i materijalizma (ljepote i silništva, duha i tijela, znanja i moći, erotizma i pornografije...). Slutnje što ih je Kosor iznio u svojim prije osamdesetak godina jedva razumljivim dramama danas poprimaju aureolu vizije. Socijalizam stare Europe vrpolti se pred moći novca neukih i sirovih kaubojica Američana (istodobno, dakako, Kauboj iz petnih žila nastoji *zapositi /kupiti/ damu*

Europu). Mrtvačka kola što klize pokraj zamusanih prozora obiju kavana pronose kugu, gripu, malariju i tifus te raskomadane vojnike s nedaleke fronte i jednako su i danas (nama barem) tako prepoznatljiv dekor svakodnevice da mu se gotovo i ne osvrćemo više. Na zvučne kulise sirena za uzburu također. Tu su i rečenice što ih uz zastrašujuće glasne zvukove *jazz-banda* izgovara indijski fakir, a kojima se precizno pogada bit čovjekova globalnog samouništenja raznoraznim ekološkim zagađenjima.

Svi su samorazarajući akti na djelu. Nama današnjima lako ih je prepoznati! Dometi i ograničenja globalizacije ponajprije na ekonomskom planu — jarnosni novokapitalisti što pred očima stare dame Europe i njezinim staromodnim vrijednostima (umjetnost, kultura, profinjenost, ali i strah i sram neimaštine) mašu samo i jedino sušakvim novčanicama, posramljujući staru damu, otkrivajući bit njezine nekapitalističke golotinje. Potrošačke groznice ne poznaju ni moralnih ni financijskih prepreka. Udružuju se s najnižim ljudskim strastima — na prodaju je sve; vrijednosti po sebi više ne postoje; jednom kad dobiju cijenu — sve vrijednosti postaju tek potrošačko dobro. Stari i novi kontinent u neprekidnu su sukobu, ma koliko povremeno očijukali i pokušavali pronaći točke zajedništva. Patron — vlasnik obiju pariških kavana koji se do te pozicije uzdigao nimalo poštenim radovima, prototip je dobro nam znanih današnjih tajkuna.

Demografsko šarenilo pariških kavana postalo je naša današnja svakodnevice. Englezi i Amerikanci, Srbi i indijski fakiri, Bosanci i Iranci, Konglomerat nacija, vjera, rasa, boja — svijet je odavno postao globalno selo; Kosor ga je davno prepoznao u svojim pariškim dramama, pa njegovo vizionarstvo tim više zadivljuje, a bilo je potrebno toliko godina da bude iskopano iz zaborava i prevrednovano u skladu s novim spoznajama. Svekolikoj svežini dramskog doživljaja pridonosi i Kosorov izričaj — skup gotovo deliričkih i ludičkih rečenica, kao bez ikakvih unutarnjih stega, rečenica koje daju ludi ritam kružnom toku drame — toku sazdanu od smrti, novca, pohlepe i gladi, seksa i bolesti, strasti i težnja što razdiru mirne tokove života.

Na kraju, želim istaknuti iznimno likovno rješenje naslovnice knjige *U Café du Dôme Rotonda*, sliku Sergeja Glumca. Ugodno je tako lijepu knjigu držati u rukama. A nadamo se da će tekstovi iz ove knjige pronaći put i do poklonika kazališta.

Irma Kovačić